Asiantuntijalausunto: Asia: HE 41/2024 vp Hallituksen esitys laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta. Ympäristövaliokunta, 2.5.2024.

Suomen ilmastopaneeli
Puheenjohtaja Jyri Seppälä, sihteeristö Marianne Leino

Taustaa

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_41+2024.pdf

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi luonnonsuojelulakia. Muutoksilla toimeenpantaisiin RED III –direktiiviä ja RED II -direktiiviä kansallisesti.

Ilmastopaneelin yleisiä huomioita

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon kytkeytyneisyys on pystytty osoittamaan selvästi. Ilmastonmuutos aiheuttaa luontokatoa monien eri vaikutusmekanismien kautta. Samaan aikaan luonnonsuojelulla voidaan edesauttaa ilmastonmuutoksen hillintää ja ilmastonmuutokseen sopeutumista. On välttämätöntä, että näitä kahta toisiinsa kytkeytynyttä kriisiä ratkaistaan yhdessä. Tutkimus osoittaa, että esimerkiksi vanhojen metsien hiilivarastot ja korkeat monimuotoisuusarvot osuvat usein samoille alueille. Ilmaston kannalta on tärkeää säilyttää näiden metsien hiilivarastot, ja samalla suojellaan monimuotoisuuden kannalta tärkeitä alueita. Samalla kun uusiutuvaa energiaa rakennetaan lisää Suomeen, korvataan sillä fossiilisten polttoaineiden tuontia ulkomailta. Elinkaarisilta kokonaisympäristövaikutuksiltaan tuuli- ja aurinkoenergia ovat fossiilisia energiantuotantomuotojaan merkittävästi parempia (UNECE 2021).

Uusiutuvan energian voimakas rakentaminen aiheuttaa kuitenkin väistämättä maankäyttöpaineita ja helposti myös metsäkatoa. Metsäkato puolestaan aiheuttaa hiilidioksidipäästöjä sekä luontoarvojen heikkenemistä. Tämä yhteiskunnallinen haaste tulisi ratkaista huolellisella alueidenkäytön suunnittelulla. Uusiutuvan energian lisärakentamisesta aiheutuvia ilmasto- ja luontohaittoja tulisi ensisijaisesti välttää ja minimoida esimerkiksi sijoittelun ohjauksella, ja viime kädessä kompensoida. Hallituksen tulisikin edistää ekologisen kompensaation käyttöönottoa.

Ilmastopaneeli huomauttaa, että esimerkiksi entiset turvetuotantoalueet tarjoavat käyttökelpoisen vaihtoehdon voimakkaasti kasvavalle aurinko- ja tuulivoiman tuotannolle. Turvetuotannon johdosta tiestö on alueilla valmiina, voimalinjat ainakin joillakin kohteilla valmiina ja luonnontila voimakkaasti muuttunut. (Lång ym. 2022.)

Yhtä aikaa direktiivin toimeenpanon kanssa olisi kiireellistä huolehtia uusiutuvan energian rakentamisen lisääntymiseen liittyvistä muista lainsäädäntötarpeista. Uuden alueidenkäyttölain säätämisen yhteydessä olisi tärkeää estää tuhlailevaa maankäyttöä ja puuttua metsäkatoon. Tarvitaan työkaluja, joilla voidaan minimoida aurinkopaneelikenttien aiheuttamaa metsäkatoa, ja sitä kautta haitallisia vaikutuksia niin maankäyttösektorin nettonieluun kuin luonnon monimuotoisuuteen. Luontoarvoista huolehtimalla voidaan monissa tapauksessa myös välttää ilmastopäästöjä. Erityisenä haasteena on kokonaiskuvan hahmottaminen pirstaleisessa sääntely-ympäristössä.

Ilmastopaneelin näkemyksiä lain sisältöön

35 §

RED II -direktiiviin lisätty 16 b artiklan toimeenpano edellyttää, että ympäristöarviointi on tehtävä yhdellä menettelyllä, jossa yhdistyvät kaikki tietyn uusiutuvan energian hankkeen asiaankuuluvat arvioinnit. Tämä toisi tervetullutta sujuvoitusta lupamenettelyihin. On kuitenkin tärkeää, että Natura-arviointi tehdään tästä huolimatta laadukkaasti.

39 § ja 83 §

Ehdotetun uuden 3 momentin tarkoitus on tulkita 2 momentissa olevaa erittäin tärkeää yleistä etua. Säännös ei poistaisi pykälän 2 momentin poikkeuksen myöntämisen edellytyksistä vaihtoehtojen tarkastelua ja pakottavaa syytä. Viimeksi todetusta huolimatta ehdotettu säännös voi synnyttää väärän käsityksen siitä, että yleisen edun mukaisuus luo oikeutuksen toteuttaa minkälaisen hankkeen tahansa, jolloin luontoarvot voivat väistyä.

Ilmastopaneeli muistuttaa, että jäsenvaltio voi katsoa, että uusiutuvan energian tuotantolaitos, kyseisen laitoksen liittäminen verkkoon, siihen liittyvä verkko itse tai varastointimenetelmä ei ole erittäin tärkeän yleisen edun mukainen, jos on selkeää näyttöä siitä, että kyseisillä hankkeilla on sellaisia merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia, joita ei voida lieventää tai kompensoida.

Esimerkiksi tilanteessa, jossa uusiutuvan energian rakentamisella tuotetaan merkittävää metsäkatoa, ja sitä myötä heikennetään sekä hiilinieluja että luonnon monimuotoisuutta, ei tällaista hanketta välttämättä voida pitää tärkeän yleisen edun mukaisena.

On hyvä, että hallituksen esityksen lausuntopalautteessa todetaan, että mikäli erittäin tärkeää yleistä etua koskevien säännösmuutosten seuranta osoittaa, että säännösten soveltamisalaa olisi perusteltua rajoittaa, ympäristöministeriö ryhtyy viipymättä valmistelemaan tarvittavaa muutosta.

Lähteet

Lång, K., Aro, L., Assmuth, A., Haltia, E., Hellsten, S., Larmola, T., Lempinen, H., Lindfors, L., Lohila, A., Miettinen, A., Minkkinen, K., Nieminen, M., Ollikainen, M., Ojanen, P., Sarkkola, S., Sorvali, J., Seppälä, J., Tolvanen, A., Vainio, A., Wall, A. & Vesala T. 2022. Turvemaiden käytön vaihtoehdot hiilineutraalissa Suomessa. Suomen ilmastopaneelin raportti 2/2022.

UNECE 2021. Life Cycle Assessment of Electricity Generation Options. United Nations, Geneva 2021.